

Zveza staršev – pot do partnerstva

✉ Tone Meden

Šola izobražuje in vzgaja. Z obojim naj bi dopolnjevala delo staršev, ki učimo in vzgajamo otroke od rojstva in se svojemu poslanstvu ne želimo in ne moremo odpovedati s tem, ko otroka pošljemo v šolo. Pravica do vzgoje in izobraževanja svojih otrok je namreč temeljna človekova pravica, nadrejena vsem zakonom in pravilnikom, ki jo po mednarodnih listinah povzema tudi naša ustava. Kako starši uresničujemo to svojo temeljno pravico in dolžnost v slovenski šoli?

Od kod prihajamo?

Šola, v katero smo hodili starši današnjih šolarjev, je učila in vzgajala po naročilu komunistične oblasti, ki je iz nas želela narediti dobre marksistične samoupravljavce. Ne glede na voljo staršev, ki so, če so si upali, poskušali tak ideološko-vzgojni vpliv šole nevtralizirati in nam privzgojiti vrednote, v katere so sami verjeli. Učitelji so bili izpostava politične oblasti, zato jih je oblast po eni strani nadzorovala, po drugi pa ščitila in postavljala nad starše. Iz take šole smo tedanji učenci, današnji starši, prinesli izkušnjo, da šola preko učiteljev lahko vzgaja proti volji staršev in v ta namen celo prikroji ali zamolči resnico. Iz tega izvira globoko zakoreninjeno nezaupanje staršev do šole in učiteljev, ker smo dejstvo, da šola lahko tudi laže, izkusili na lastni koži.

Kje smo danes?

Po osamosvojitvi Slovenije in njeni deklarativni preobrazbi v demokratično evropsko državo je pravno-formalno v šoli seveda zmanjkalo prostora za načrtno (pre)vzgojo šolarjev po meri kake ideologije. Temu nasprotuje več členov naše ustave. Za urejanje odnosov med subjekti v šolstvu se mi zdita pomembna predvsem dva. Prvi stavek 54. člena pravi: "Starši imajo pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke." Prvi stavek 3. odstavka 41. člena pa: "Starši imajo pravico, da v skladu s svojim prepričanjem za-

gotavljajo svojim otrokom versko in moralno vzgojo." Stavka povzema vsebino mednarodnih listin o človekovih pravicah in kot taka nista sporna. Na najvišjem nivoju so torej pravice in dolžnosti mednarodno primerljivo definirane. Tako kot ob vsaki veliki družbeni spremembi naj bi temu kot naslednja (počasnejša) stopnja sledili zakoni in pravilniki, ki naj bi olajšali sklepno (najpočasnejšo) fazo, to je spremembo miselnosti udeleženih posameznikov in družbenih skupin in aktivno prevzemanje na novo določenih vlog.

Pri nas se je zataknilo že pri zakonih. Priča smo (bili) poskusu preskoka iz ene skrajnosti v drugo – ideološko (pre)vzgojo je nadomestila deklarativna ukinitve vzgojnega prizadevanja v šoli. Šola naj bi po tej ideji samo izobraževala, vzgojo pa opustila oziroma v celoti še naprej prepustila staršem. Poskus se je slabo obnesel. Šola namreč ne more ne-vzgajati. Ob odsotnosti nove, načrtno vzgojne usmeritve pač šola vzgaja po načelu vztrajnosti (tako kot so bili nekateri učitelji navajeni od prej) ali slučajnosti (po trenutni individualni presoji učiteljev). V zakonih in pravilnikih so zapisane (pre)številne pravice učencev in skoraj nič njihovih dolžnosti. Učitelji so obremenjeni z administracijo in podvrženi inšpekcijam, oblast se jim je na neki način 'odpovedala', zato marsikdaj svoj status čutijo kot negotov. Tudi vloga staršev v šoli je v zakonih in pravilnikih popolnoma nedosledno izpeljana iz ustave. V praksi starši nimamo nobene moči, s katero bi lahko vplivali

na to, kaj bodo naše otroke v šoli učili in kako jih bodo vzgajali – v svetih šol so starši v krepki manjšini, sveti staršev pa so le posvetovalni organi ravnateljev. Ustavna odgovornost za vzgojo ob nemožnosti vplivanja na vzgojne vplive v šoli tako zveni skoraj absurdno. Starši se na tako stanje odzovejo različno. Nekateri ga dojemajo, kot 'da se ni nič spremenilo', in se prepuščajo toku. Posamezniki interpretirajo zakone in pravilnike preveč v svojo (in otrokovo) kratkoročno korist, se postavljajo nad učitelje in jim včasih povzročajo hude preglavice. Čeprav so to posamezni primeri, med učitelji (in včasih v javnosti) odmevajo, iz njih pa verjetno izvira nezaupanje učiteljev do staršev, ki imajo z neustreznimi pravilniki v rokah 'orožje' in ga lahko zlorabijo.

V praksi starši nimamo nobene moči, s katero bi lahko vplivali na to, kaj bodo naše otroke v šoli učili in kako jih bodo vzgajali – v svetih šol so starši v krepki manjšini, sveti staršev pa so le posvetovalni organi ravnateljev. Ustavna odgovornost za vzgojo ob nemožnosti vplivanja na vzgojne vplive v šoli tako zveni skoraj absurdno.

Nekateri starši pa poskušajo v danih razmerah storiti čimveč in aktivno iščejo svojo vlogo v novem sistemu. V javnosti se je to pokazalo predvsem ob problemih, ki so izbruhnili ob uvedbi devetletke na vseh šolah. Veliko staršev se je oglasilo, opozarjalo na probleme, nekateri so se začeli združevati, da bi bili z bolj prečiščenimi kritikami, mnenji in predlogi in številčnejšo podporo prepričljivejši sogovorniki šolskim oblastem. Menim, da je tak odnos najprimernejši in da je taka

pot do izboljšanja naše šole prava. Ne bi pa bilo več dobro, če bi šolska oblast, učitelji in starši iskali vsak svojo pot ločeno.

Kam želimo priti?

Ob objavi zadnjih raziskav o znanju osnovnošolcev (TIMMS) je bilo o tem, kje bi se želeli videti, v javnosti izrečenih veliko mnenj, iz katerih je mogoče povzeti, da s trenutno učinkovitostjo naše šole ni zadovoljen skoraj nihče. Večina bi želela videti uspehe naših otrok precej višje in v čim krajšem času. Želimo se primerjati z razvitimi evropskimi državami – tudi po kakovosti šolanja. Želimo si, da bi se naši otroci lahko enakovredno vključili v evropsko družbo.

Merjenje znanja pa ni edini kriterij dobre šole. Pri uspešnem vključevanju v družbo so prav tako pomembne socialne veščine, samozavest, trdna moralna načela, odgovornost... Bojim se, da bi se naša šola tudi na teh področjih slabo odrezala.

Kje je pot?

Na poti do boljše šole bo moralo veliko ljudi opraviti veliko nalog. Pregledati in ovrednotiti je treba celotno šolsko reformo in popraviti njene napake. Na tem mestu se omejujem le na problem neustreznih razmerij med šolsko oblastjo, učitelji in starši, ki sem jih postavil zgoraj in ki nedvomno hromijo razvoj našega šolstva. Preseči moramo nezaupanje staršev do učiteljev in učiteljev do staršev ter samopašno 'vladanje' šolske 'oblasti', ki se kot dolga senca vleče iz preteklega totalitarizma in nosi pečat načela 'deli in vladaj'.

Če se ozremo po šolskih sistemih razvitih evropskih držav, s katerimi se želimo primerjati, med drugim hitro ugotovimo, da imajo starši v teh sistemih bistveno večje pristojnosti kot pri nas. Bistveno bolj lahko vplivajo na obraz posamezne šole in šolo prilagodijo potrebam okolja, v katerem se šola nahaja. Starši so predvsem vključeni v upravljanje šol (delovni načrti, finančni nadzor, kadrovanje učiteljev in ravnateljev...) in oblikovanje ter izvajanje vzgojnih programov šole. Izobraževalni del (didaktika) pa je seveda prepuščen učiteljem. Značilno je, da se pristojnosti staršev v večini evropskih držav ne končajo na domači šoli, ampak preko predstavnškega sistema segajo na regionalno, deželno, marsikje tudi na državno raven.

Tako imajo starši institucionalno možnost sodelovanja pri vseh pomembnih odločitvah od spreminjanja zakonov do oblikovanja življenja na posamezni šoli.

Foto: Matij Hožjan

Pomembno je, da so pristojnosti jasno opredeljene in vsebinsko smiselne. Starši kot plačniki (preko proračuna) soupravljajo šolo, kot vzgojitelji (temeljna človekova pravica, večinoma zapisana tudi v ustavah posameznih držav, nadrejena vsem zakonom in pravilnikom) pa sooblikujejo njeno vzgojno delo. Učitelji se morajo v vzgoji prilagoditi vzgojnim smernicam staršev, avtonomni pa so po strokovni plati izobraževanja. Tako je omogočen razvoj partnerskega odnosa. Oboji pa imajo možnost dialoga tudi s šolsko oblastjo, ki postane tretji partner in ne 'vladar'. Učitelji, starši in predstavniki ministrstev in inšpekcijskih služb dobro poznajo svoje naloge in odgovornosti in le, če med seboj dobro sodelujejo, šola lahko uspešno deluje.

V slovenski šoli bomo morali opraviti še precej dela za vzpostavitev uspešnega so-

delovanja. Urediti je treba zakonodajo in 'demokratizirati' miselnost udeležencev šolskega sistema. Druga naloga je veliko težja. Iz izkušnje vem, da v marsikaterem

okolju razpoloženje med starši (še) ni naklonjeno prevzemanju aktivnejše vloge v šoli in širšemu povezovanju staršev. Prepričan pa sem, da bo nadaljnja demokratizacija prinesla razvoj v tej smeri, in verjamem, da je ta razvoj vredno čimbolj pospešiti. Tudi za to najdemo dober zgled v številnih evropskih državah, ki namenjajo državni denar za izobraževanje staršev za aktivno delovanje v šolskem sistemu. Tudi pri nas bi bila dobrodošla razširitev programov šol za starše. Te sedaj pretežno učijo starše, kako naj vzgajajo (kar je, da ne bo pomote, izjemno pomembno in potrebno), ni pa to vse, kar starši potrebujemo za učinkovito vključevanje v jutrišnjo šolo. Gre za vidike soupravljanja šole.

Na poti k boljši slovenski šoli poleg evropskih zgledov kažejo smer

tudi primeri dobre prakse na posameznih šolah in že organizirana združenja staršev, ki na srečo niso tako maloštevilna. Ta bodo morda prerasla v vseslovensko zvezo staršev, ki bi lahko skupaj z učiteljsko zbornico 'iz prakse' pomagala šolski in politični oblasti oblikovati ustreznejšo zakonodajo in z 'globalnim' partnerstvom in izobraževanjem članov spodbudila nadaljnji razvoj partnerskih odnosov na posameznih šolah. Najbolje bo, če bomo odnose začeli spreminjati hkrati od spodaj (povezovanje staršev in učiteljev) in od zgoraj (šolska oblast, zakonodaja). Upam, da je čas za to že dozorel.

Vir

The Role of Parents in the Education System of European Union: <http://www.eurydice.org/Documents/Parents/en/FrameSet.htm> (2005)